Lithuania). Three iron artefacts were discovered there in the 1980s (Fig. 2). During the survey, another four prehistoric artefacts were found (Fig. 3), of which a scabbard fitting is closest to the battle in terms of chronology and function (Fig. 4). The majority of the discovered artefacts (67 coins, 41 buttons, 29 bullets, 5 lead seals, 4 crosses, 4 belt buckles, 3 rings, and belt fittings (Fig. 5)) date to the 16th–first half of the 20th century and were found on both sides of the road. It appears that a road also existed at this location in prehistoric times and its legacy is isolated artefacts from various periods. The Battle of Saulė probably occurred elsewhere.

Eglė Marcinkevičiūtė,
Egidijus Šatavičius

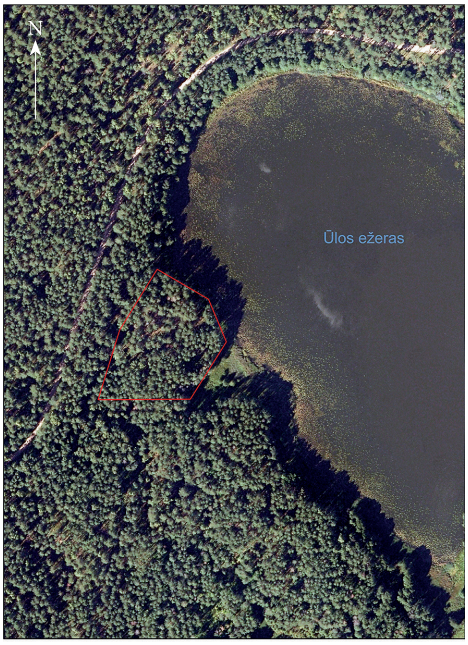
Naujos akmens amžiaus gyvenvietės Varėnos rajone

2015 m. buvo vykdomi archeologiniai žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai Varėnos rajone. Šių tyrimų metu žvalgytos Merkio pakrantės tarp Senosios Varėnos ir Salovartės bei tarp Maskaukos ir Paakmenės kaimų. Šios teritorijos dabar yra visiškai apaugusios mišku, todėl paviršinių radinių beveik nerasta.

Varėnos rajono P dalyje surastos dvi naujos akmens amžiaus gyvenvietės (Rudnios–Ūlos ežero ir Dubičių). Abiejų gyvenviečių teritorijos labai nukentėjo nuo žmogaus ūkinės veiklos: Rudnios–Ūlos ežero gyvenvietėje įrenginėjant poilsiavietę buvo nukastas viršutinis žemės sluoksnis, o Dubičių gyvenvietės V dalis tarybiniu laikotarpiu buvo suardyta statant gyvulininkystės kompleksą. Pastaraisiais metais V pakraštys ardomas eksploatuojant savavališką karjerą. Tyrimų metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti galimą kultūrinio sluoksnio pobūdį, jo išlikimo laipsnį bei paplitimo teritoriją.

Rudnios–Ūlos ežero senovės gyvenvietė yra Varėnos r., Kaniavos sen., apie 3,3 km į Š–ŠR nuo tilto per Ūlą Krokšlio kaime, apie 2,07 km į PV nuo Rudnios malūno užtvankos (tilto per Ūlos tvenkinį), apie 1,4 km į ŠV nuo Rudnios–Paramėlio žvyrkelio, apie 470 m į ŠV nuo Ūlos įtekėjimo į Ūlos ežero duburį, apie 50 m į R–PR nuo žvyrkelio Lynežeris–Rudnia, į PV–V nuo Ūlos ežero kranto.

Gyvenvietei įkurti pasirinkta statoka apie 4,5–5,5 m aukščio Ūlos ežero V–PV pakrantės dalis, kuri lyg stambokas pusiasalis įsiterpia į ežero duburį. Iš P pusės šį pusiasalį riboja gili

1 pav. Rudnios–Ūlos ežero senovės gyvenvietės teritorija. E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 1. The territory of Lake Rudnia–Ūla Old Settlement

ir plati rininė įduba, kurios R galas kadaise buvo sekli ežero įlanka, o iš V pusės – vos ženkli iki 1–2 m gylio plati loma, atskirianti gyvenvietę nuo tolstančių ir aukštyn kylančių ežero viršutinių terasų. Terasinio kyšulio, o kartu ir gyvenvietės paviršius beveik lygus ir plokščias (1 pav.). Gyvenvietė užima apie 100–110x60 m dydžio miško plotą. Preliminaraus centro koordinatės: LKS94 X 541658,6; Y 5992033,5. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui. Maždaug už 2,06 km ŠR kryptimi yra Rudnios–Titno ežero titnago kasyklos ir apdirbimo aikštelės (UK 38413), o už 1,4 km PV kryptimi – Lynežerio senovės gyvenvietė (UK 3651). Kelios radimvietės (rastos K. Jablonskio ir R. Rimantienės) minimos literatūroje (*LAA*, V., 1974, I t.), tačiau tikslią jų lokalizaciją dėl išnykusių orientyrų, pakitusios gamtinės aplinkos ir netikslaus bei dviprasmiško susiejimo nustatyti sunku.

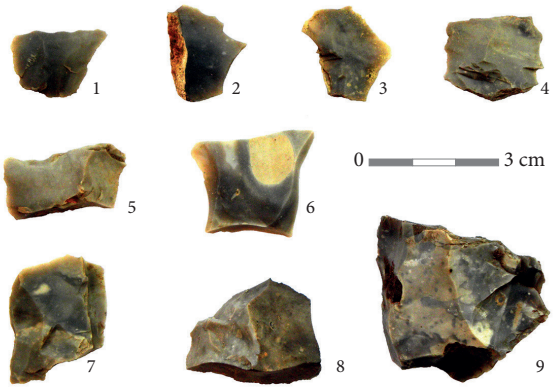
Šį objektą kaip radimvietę 1998 m. identifikavo E. Šatavičius, kai miško paklotės praardymuose buvo surasta titnago radinių. 2015 m. vasaros pradžioje gyvenvietės teritorijoje pradėta įrenginėti oficialią stovyklavietę. Darbų metu daug kur buvo nukastas viršutinis (apie 15–30 cm storio) žemės sluoksnis (daugelyje vietų buvo suformuotos įvairaus dydžio skaldos ar žvyro aikštelės), išrauti kelmai, prikasta duobių stovyklavietės statiniams ir riboženkliams. Nuo šių darbų itin nukentėjo gyvenvietės Š pusė (2 pav.).

Kelių gilesnių duobių sienelėse stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo 10–23 cm storio

2 pav. Rudnios–Ūlos ežero senovės gyvenvietės R dalis, stipriai sunaikinta įrengiant poilsiavietę iš V. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 2. The E part of Lake Rudnia–Ūla Old Settlement, the part which has been heavily damaged in setting up the W side of the resort

3 pav. Rudnios–Ūlos ežero senovės gyvenvietės paviršiuje aptikti titnago radiniai: 1–8 – nuoskalos; 9 – skaldytinis. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 3. Flint finds discovered on the surface at Lake Rudnia–Ūla Old Settlement: 1–8 – flakes; 9 – a core

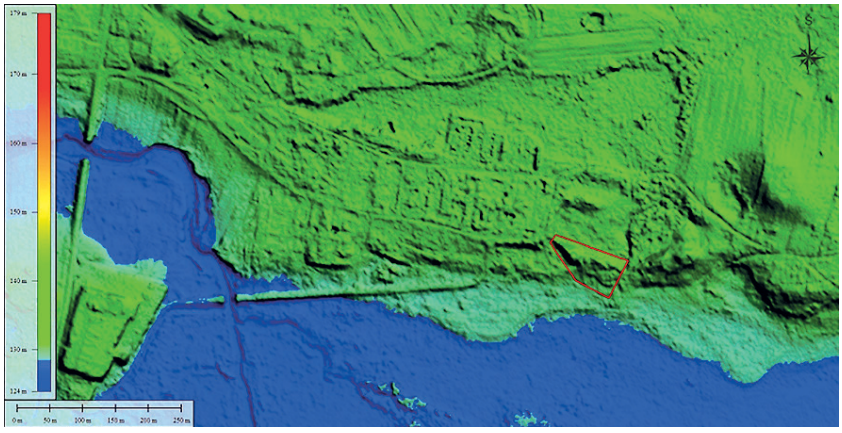
velėna ir smėlingas miškožemis, po kuriuo slūgsojo 10–25 cm storio rudas smėlis – gyvenvietės kultūrinis sluoksnis; žemiau dengėsi gelsvas, balkšvas smėlis – įžemis. Stipriai suardytuose plotuose gausu paviršinių titnago radinių, tarp kurių vyrauja nuoskalos, pavienės skeltės, aptikta ir keletas dirbinių bei skaldytinių (3 pav.). Titnago radiniai gaminti iš aukštos kokybės žaliavos: naudotas vietinis pilkos spalvos titnagas. Taip pat rastos kelios apžiestos keramikos šukės bei plytgalių nuolaužų. Paviršiniai radiniai nerinkti (dalis jų tik nufotografuota).

Gyvenvietėje surasti titnago radiniai datuotini mezolito–neolito laikotarpiu, o jų kultūrinė priklausomybė dėl mažo tipinių dirbinių kiekio lieka neaiški. Pavienės apžiestų indų šukės būdingos XIX–XX a. I pusei. Paminėtina, kad pavienių titnago ir keramikos radinių aptinkama išilgai visą Ūlos ežero kranto perimetrą. Objekto saugotina teritorija nustatyta pagal paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją. Šią senovės gyvenvietę siūloma įrašyti į NKVR. Gyvenvietės žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

Dubičių kaimo apylinkėse nuo XIX a. pabaigos surasta daug senovės gyvenviečių, todėl

4 pav. Dubičių senovės gyvenvietė. LiDAR nuotraukoje pažymėta gyvenvietės teritorija. Buvusio Pelesos ežero vandens lygis rekonstruotas ties ilgesnį laiką egzistavusia kranto linija (H_{abs} 128,00 m). E. Šatavičiaus brėž.

Fig. 4. Dubičiai Old Settlement. The settlement's territory is marked in the LiDAR photo. The water level of former Lake Pelesa was reconstructed at the shoreline (H_{abs} 128.00 m) the existed for a longer period

5 pav. Dubičių senovės gyvenvietės V dalis, ardoma savavališko karjero iš ŠV. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 5. Dubičiai Old Settlement's W part, which has been disturbed on the NW by an unlicensed quarry

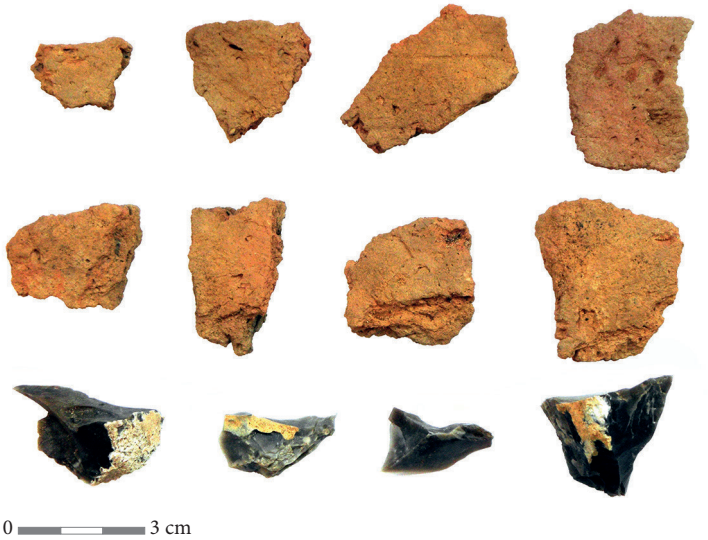
iškilo problemų jas numeruojant, nes kaitaliojant saugomų objektų sąrašus ir jų sudarymo taisykles tos pačios gyvenvietės pradėtos žymėti skirtingais numeriais. Esant tokiai painiai situacijai, **Dubičių senovės gyvenvietei** kol kas nesuteiktas joks numeris. Ji yra Varėnos r., Kaniavos sen., apie 1 km į P nuo kelių Vydeniai–Dubičiai ir Mantotai–Kalviai sankryžos, apie 990 m į Š–ŠR nuo tilto per Pelesos upelį kelyje Dubičiai–Stojai, apie 710 m į R–PR nuo tilto per Ūlą, Dubičių miestelio P pakraštyje, buvusio gyvulininkystės komplekso (dabar baigiamas nugriauti) PR kampe. Gyvenvietei įkurti buvo pasirinktas smėlingas platus terasuotas gūbrys (?) buvusio Pelesos ežero Š pakrantėje. Tam tikrais laikotarpiais apgyvendintos galėjo būti ir žemesniame lygyje esančios platokos buvusių atabradų aikštelės (4 pav.). Gyvenvietės teritorija labai sužalota žmogaus ūkinės veiklos: XX a. 7–9 dešimtmečiais įrengiant gyvulininkystės kompleksą, kai įvairių karjerų buvo nukasta didžioji dalis objekto teritorijos, bei dabar veikiančio savavališko karjero (5 pav.). Atrodo, įvairūs karjerai sunaikino gyvenvietės V ir iš dalies Š puses. Be to, gyvenvietės teritorija buvo paversta nelegaliu kritusių gyvulių kapinynu, jų stambių kaulų gausu visame objekto paviršiuje. Dabar stipriai apnaikinta gyvenvietė užima apie 160x100 m dydžio miško plotą. Gali būti, kad dviejose nedidelėse kalvelėse (išlikusios karjero nenukastos senojo kranto vietos), esančiose į V nuo gyvenvietės, irgi yra išlikęs kultūrinis sluoksnis su radiniais. Preliminaraus centro koordinatės: LKS94 X 549549; Y 5986701.

Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui. Maždaug už 900 m V kryptimi yra Dubičių piliakalnis (UK 3649), o už 250 m R kryptimi – Dubičių 6 (Nuolabedžio) gyvenvietė. Buvusio Pelesos ežero pakrantės nuo seno traukė žmones, čia ypač gausu akmens–bronzos amžiaus gyvenviečių liekanų, šiuo metu skaičiuojama apie 15.

6 pav. Dubičių senovės gyvenvietės V dalyje, karjero šlaite atidengtas židinio pjūvis (tarp medžio kamieno ir išgriuvos) iš V. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 6. In Dubičiai Old Settlement's W part, the section of the hearth unearthed in the quarry's slope (between the tree trunk and the collapsed surface), as seen from the W

7 pav. Dubičių senovės gyvenvietės V dalyje, karjero nukastame šlaite aptikti lipdytinės keramikos ir titnago radiniai. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 7. In Dubičiai Old Settlement's W part, where hand built pottery and flint finds were discovered in a slope created by the quarry

Kaip radimvietę objektą 1994 m. identifikavo E. Šatavičius, žvalgydamas buvusio Pelesos ežero pakrantes. Tuomet savavališkai įrengto karjero šlaite aptikta smulkių titnago radinių. 2015 m. žvalgant šio karjero šlaitus nustatyta, kad yra išlikęs gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kurio storis siekia 10–55 cm. Karjero atodangose ir iškastų duobių sienelėse stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo 15–22 cm storio velėna ir smėlingas pilkas miškožemis, po kuriuo slūgsojo 10–55 cm storio rudas, pilkas smėlis – gyvenvietės kultūrinis sluoksnis; žemiau dengėsi gelsvas, balkšvas smėlis – įžemis. Stipriai suardytose vietose gausu paviršinių titnago radinių: nuoskalų, pavienių skelčių, aptikta ir keletas dirbinių fragmentų. Titnago radiniai gaminti iš aukštos kokybės žaliavos: naudotas vietinis pilkos spalvos titnagas. Karjero skardžio centrinėje dalyje identifikuotos apie 1 m skersmens iki 60 cm įgilinto židinio liekanos, užpildytos pilku anglingu smėliu (6 pav.). Židinio ŠV pakraštyje rasta daug lipdytinių molinių indų šukių su organinėmis priemaišomis molio masėje bei pavienių titnago radinių (7 pav.). Paviršiniai radiniai nerinkti (dalis jų tik nufotografuota).

Gyvenvietėje rasti titnago ir keramikos radiniai galėtų būti datuojami mezolito – vidurinio neolito laikotarpiu, o jų kultūrinė priklausomybė dėl mažo ištirtumo kol kas lieka neaiški. Objekto saugotina teritorija nustatyta pagal paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją. Šią senovės gyvenvietę siūloma kuo greičiau įrašyti į NKVR. Ateityje šioje gyvenvietėje planuojama atlikti platesnio masto žvalgomuosius tyrimus.

Newly Discovered Stone Age Settlements in Varėna District

In 2015, a field survey and evaluation were conducted in Varėna District. The banks of the Merkys between Senoji Varėna and Salovartė and between Maskauka and Paakmenė villages and the district's SE periphery were surveyed. Two new Stone Age settlements were discovered and it is recommended that both be included in the NKVR.

Lake Rudnia–Ūla Old Settlement is to the SW–W of the shore of Lake Ūla. A fairly steep, roughly 4.5–5.5 m high part of the lake's SW–W shore was selected for the settlement. This part of the shore forms a sort of thick peninsula jutting into the lake. The terrace projection/settlement's surface was almost level and flat (Fig. 1). The settlement occupies a roughly 100–110 x 60 m, forested area. This object should be ascribed to the non-stratified multi-period sandy site type. In 2015, after an official campsite began to be created in the settlement's territory, the settlement's N side was very badly damaged (Fig. 2).

In the walls of several deeper pits, the following stratigraphy was observed: on top was a 10–23 cm thick layer of turf and sandy forest soil, under which lay a 10–25 cm thick layer of brown sand, i.e. the settlement's cultural layer, followed by yellowish–whitish natural sand. In the severely disturbed areas abundant surface finds of flint, including abundant flakes, isolated blades, and several artefacts and cores were collected (Fig. 3). The discovered flint finds date to the Mesolithic–Neolithic. Several sherds of partly thrown pottery and brick fragments were also found.

Dubičiai Old Settlement is on the SE periphery of the town of Dubičiai. A sandy,

broad ridge (?) on the N shore of former Lake Pelesa was selected for the settlement (Fig. 4). The settlement's territory was heavily damaged by a stock-raising complex that operated in the 1960s–1980s and a recent illegal quarry (Fig. 5). At present the severely damaged settlement occupies a roughly 160 x 50–100 m, forested area. This object should be ascribed to the non-stratified multi-period sandy site type.

In surveying the slopes of this quarry in 2015, it was determined that the settlement's cultural layer has survived and is 10–55 cm thick. The following stratigraphy was observed in the quarry's sides and in the walls of the pits that were dug: On top was a 15–22 cm thick layer of turf and sandy grey forest soil, under which lay a 10–55 cm thick layer of brown–grey sand, which is the settlement's cultural layer, followed by yellowish–whitish natural sand. The remains of a roughly 1 m diameter, up to 60 cm deep sunken hearth filled with grey charcoally sand were identified in the central part of the quarry's scarp (Fig. 6). Abundant sherds of hand built earthenware vessels with organic temper and isolated flint finds were discovered on the hearth's NW periphery (Fig. 7). The flint and pottery finds discovered in the settlement date it to the Mesolithic–Middle Neolithic.

Dovilas Petrulis

Nauradų kapinynas

2015 m. rugpjūčio mėnesį archeologas Dovilas Petrulis ir Lidija Petrulienė, lankydamiesi Bučių kaime (Panevėžio r., Naujamiesčio sen.) esančioje pamiškėje, kalnelio papėdėje aptiko archeologinių radinių. Apie rastas archeologines vertybes buvo informuotas KPD. 2016 m. kapinynas buvo įtrauktas į NKVR. Jis buvo įregistruotas Nauradų (Bučių) vardu (UK 39374).

Tai Šuojos upės kairiojo kranto ir į ją įtekančio Labos upelio pakrantės slėnyje esanti nežymi pakiluma, kurios beveik centrinėje dalyje išsiskiria maždaug 48 m ilgio R–V kryptimi, apie 17 m pločio, iki 2 m aukščio kalvelė, kurios paviršiuje matyti keletas didesnių akmenų. Teritorija apardyta ilgalaikių arimų, iškasinėta duobių, kalvelės Š krašte išsiskiria 9x5 m dydžio, 1 m gylio duobė. Kalvelės P ir V kraštai taip pat nukasti, teritoriją beveik R–V kryptimi kerta lauko keliukas, pati kalvelė apaugusi spygliuočiais ir lapuočiais medžiais, likusi teritorijos dalis dirvonuoja, pamažu užželia krūmais.

Jurgis Elisonas minį Bučių kaimą (Elisonas J., Archeologinių ir šiaip įdomių, tiek Panevėžio apskrities, tiek kitų artimų apylinkių, vietų sąrašas, kurį yra surinkę Panevėžio valstybinės gimnazijos mokiniai, *Švietimo darbas*, 1925, Nr. 5, p. 434). Rašoma, kad jame „stovi kalnelis, kurį vietos gyventojai vadina ,,Kakmilžiu". Bekasdami smėlį vietos gyventojai tenai randa žmogaus kaulų ir spėja, kad ten buvę milžinų kapai. Įdomu, kad sudavus į kalną akmeniu, viduje kažkas atsiliepia, kalnas dunda". Apie Bučių kaimą informacijos pateikia ir Petras Tarasenka (Tarasenka P., *Lietuvos archeologijos medžiaga*, Kaunas, 1928, p. 110). Teigiama, kad „ant Kakmilžio kalno randama žmonių kaulų ir senoviškų padarų".

2015 m. rugpjūčio 22 d. lankant šią vietą, šalia miško keliuko iškastoje smėlio duobėje aptikta archeologinių radinių. Žemės paviršiuje gulėjo 1,7 cm skersmens, 2,5 cm aukščio žalvarinis įvijinis žiedas su 4 apvijomis (1 pav.). Juostelės plotis – 5 mm, storis – 1,5 mm. Įvijos galai siaurėjantys. Žiedas pažeistas korozijos, pasidengęs žalia patina. Pagal M. Michelberto tipologiją žiedas priskiriamas I grupei ir datuojamas